

مقایسه جریان اطلاعات درون شهری و فراشهری به عنوان شاخص‌های توسعه‌یافتگی شهر جغتای^۱

زینت قلی‌زاده مقدم^۲

چکیده

هدف: هدف این پژوهش تعیین نوع و سطح استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و جایگاه هر یک در شکل‌دهی به جریان اطلاعات بین شهروندان جغتائی است تا به‌عنوان شاخصه‌هایی، روند حرکت در مسیر توسعه‌یافتگی این شهر نشان داده شود.

روش: این پژوهش از نوع کاربردی است و به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی کارمندان، کسبه، کشاورزان و دانشجویان شهر جغتای است. برای جمع‌آوری داده‌ها حجم نمونه‌ای به تعداد ۳۵۷ نفر انتخاب شد که نسبت هر یک از جوامع چهارگانه (کارمند، کشاورز، کاسب، دانشجو) در نمونه به ترتیب برابر با ۶۶، ۱۸۵، ۲۸ و ۷۵ نفر است. روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری در دسترس بوده است. در عین حال، روزها و ساعت‌هایی که به هر یک از این گروه‌ها مراجعه شد، به صورت تصادفی انتخاب گردید. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده که روایی آن با نظر استادان راهنما و مشاور و اعضای هیئت علمی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، تأیید و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه گردیده است. داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل گردید.

---

۱. برگرفته از پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد به راهنمایی

دکتر محمد حسین دبانی Danexhvarz85@gmail.com

۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد

zaynabgholizadeh@yahoo.com

یافته‌ها: تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد بیشتر افراد نمونه مورد مطالعه (۹۷/۱٪) تلویزیون و درصد کمی از آنان (۴/۲٪) ماهواره در اختیار دارند. بیشترین میزان دسترسی افراد، به تلفن ثابت (۷۷/۴٪) و کم‌ترین میزان دسترسی آنها به ماهواره (۱۰/۶٪) است. بیشتر افراد برای کسب اطلاعات روزمره خود از تلویزیون (۲/۶۴) استفاده می‌کنند و از ماهواره (۰/۱۵) کم‌ترین میزان استفاده را دارند. پاسخگویان بر این باورند که اینترنت (۴/۴۵) بیشترین و ماهواره (۰/۴۲) کمترین میزان را از جهات مختلف (فردی، اجتماعی و اقتصادی) در زندگی فردی شهروندان جغتائی و یا توسعه شهر جغتای دارد.

مهمترین منبع نمونه مورد مطالعه برای دریافت اطلاعات درون‌شهری، گفتگوی حضوری (۶/۱۶) است و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی نسبتاً سنتی بر جریان اطلاعات درون‌شهری غلبه دارد. تلویزیون و گفتگوی حضوری (۸/۱۵ و ۴/۴۱) و نیز اینترنت، به ترتیب سه منبع مهم برای دسترسی به اطلاعات در زمینه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، بهداشتی و ... (فراشهری) هستند. اطلاعات درون‌شهری بیشتر از طریق گفتگوی حضوری (با میانگین سودمندی ۲/۸۴ و میانگین استفاده ۶/۱۶) و اطلاعات فراشهری بیشتر از طریق تلویزیون (با میانگین سودمندی ۲/۹۱ و میانگین استفاده ۸/۱۵) در شهر جغتای جریان دارد. اینترنت و گفتگوی حضوری به ترتیب دو مؤلفه مهم دیگر در جریان اطلاعات فراشهری هستند و کتابخانه و ماهواره در آخرین رده قرار دارند و کمترین نقش را در این جریان دارند. همچنین، نتایج به دست آمده بیانگر آن است که گروه‌های مورد مطالعه (کارمند، کاسب، کشاورز، دانشجو) در این پژوهش در چهار حوزه مالکیت، دسترسی، استفاده و سودمندی منابع و کانال‌های اطلاعاتی، نظرهای متفاوتی اعلام کرده‌اند. به بیان دیگر، نوع شغل در مالکیت، دسترسی، سودمندی و استفاده از منابع اطلاعاتی و ارتباطی تأثیرگذار است.

نتیجه‌گیری: اگرچه جغتای شهری نسبتاً کوچک و قرار گرفته در دور دست است، فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی هم در ارتباط‌های درون‌شهری و هم در ارتباط‌های فراشهری آن حضوری قابل توجه دارند. این حضور بیشتر در گروه‌های کارکنان و کسبه و تا حدودی دانشجویان قابل مشاهده است.

واژه‌های کلیدی: جریان اطلاعات، اطلاعات درون‌شهری، اطلاعات فراشهری، شهرستان جغتای، فناوری اطلاعاتی و ارتباطی.

مقدمه

«حسن‌زاده و فتّاحی» (۱۳۸۳) معتقدند «جریان اطلاعات فرایندی است که در طول آن، اطلاعات از یک منبع تولیدکننده به مصرف‌کننده منتقل می‌شود. در این جریان، عوامل زیادی دخیل است و خود به اجزای مختلفی تقسیم می‌شود. جریان اطلاعات می‌تواند در طیف وسیع و یا محدودی شکل بگیرد».

در عصر حاضر که امکان دسترسی به اطلاعات در هر زمینه‌ای به کمک شبکه‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی تسهیل شده است، نمی‌توان با اتکا بر دانش موجود و داشته‌های ذهنی، به‌درستی به انجام امور پرداخت (هیل^۱، ۱۳۸۱). استفاده از اطلاعات به‌عنوان یک منبع مهم و حیاتی در همه جنبه‌ها و در همه جوامع، به‌منظور بهبود کیفیت زندگی ضروری شده است. اطلاعات همچنین نقش مهمی را در زمینه‌های مختلف توسعه بازی می‌کند و در روند توسعه و شرایط انسان معاصر، تا حد زیادی در دسترسی به اطلاعات دقیق، مرتبط، مناسب و به‌موقع بستگی دارد. طبق گفته‌های صاحب‌نظران مختلف (به‌عنوان مثال: بل^۲، ۱۹۸۶؛ بون^۳، ۱۹۹۲؛ کمبل^۴، ۱۹۹۴؛ نیل^۵ و استروجز^۶، ۱۹۹۸) نبود اطلاعات، تأثیر منفی بر روند توسعه دارد (جمال‌الدین و مزباح‌الاسلام^۷، ۲۰۱۲).

اطلاعات به خودی خود ارزش چندانی ندارد و نمی‌تواند مشکلات را حل کند بلکه فقط هنگامی که استفاده و به‌طور مؤثر به‌کار برده می‌شود، دارای قدرت است (جمال‌الدین و مزباح‌الاسلام، ۲۰۱۲). در این چارچوب، ماهیت اطلاعات شبیه مواد معدنی است، لذا هنگامی که توسط جامعه یا کشوری تولید شد، باید در اختیار بخش‌های مختلف جامعه قرار گیرد تا برای تأثیرگذاری مناسب بر امور دیگر، مورد بهره‌برداری قرار گیرد (داورپناه و آرمیده، ۱۳۹۱).

1. Hill.
2. Bell.
3. Boon.
4. Camble.
5. Neill.
6. Sturges.
7. Jamal Uddin & Mezbah-ul-Islam.

برای آگاهی از کمّ و کیف استفاده از اطلاعات، شناسایی جریان اطلاعات (شیوه‌های تولید، توزیع و دسترسی به اطلاعات) در جامعه و شهری که در آن زندگی می‌کنیم، ضروری است. در یک نگاه کلی، در هر جامعه یا شهری دو نوع اطلاعات در جریان است. اطلاعاتی که در داخل شهر تولید، توزیع و کسب می‌شود (اطلاعات درون‌شهری) و اطلاعاتی که خارج از شهر تولید می‌شود، انتقال می‌یابد و در شهر به جریان می‌افتد (اطلاعات برون‌شهری). در دورانی که ارتباطات انسانی تابع شرایط فیزیکی شهر بود، جریان اطلاعات در شهر متکی به ساختارهای فیزیکی بود. با رواج فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، ساختارهای فیزیکی در حال از دست دادن تسلط خود بر جریان اطلاعات در شهر هستند و ساختارهای شبکه‌ای که از توانایی به جریان انداختن اطلاعات تولید شده در خارج از شهر برخوردارند، در حال دگرگونی فرهنگ‌ها، ساختارهای محلی و تحولات اجتماعی - اقتصادی هستند. اگرچه جامعه اطلاعاتی هنوز در کلان‌شهرها نیز در حال نوپایی است، اما شهرهای کوچکی هستند که به دلایل متفاوت (از جمله واقع شدن در فاصله‌های شهرهای بزرگ و پرتردد مانند شهرهای شمال ایران، وجود امکانات و تأسیساتی که افراد را از شهرهای دیگر به درون‌شهر می‌آورد) در مسیر جامعه اطلاعاتی گام برداشته و جریان اطلاعات خارج از شهری را به درون شهر تسهیل کرده و این امر به نوبه خود بر جریان اطلاعات درون‌زای شهری تأثیر گذاشته است. این که جریان اطلاعات در یک شهر بیش‌تر درون‌زا یا برون‌زا و یا ترکیبی از آن دوست، حاوی پیامی است که بر دانش ما از وضعیت حرکت شهر به سوی توسعه اجتماعی - اقتصادی شهر می‌افزاید. از شواهد تجربی و بررسی‌های به عمل آمده چنین برمی‌آید که در شهر جغتای رفتارهای تولید، توزیع و کسب اطلاعات بیشتر سنتی و مبتنی بر ارتباط‌های بین فردی یا رودررو است که به لحاظ استفاده نکردن از اطلاعات و دانش جهانی، مطلوب به نظر نمی‌رسد. یکی از پرسش‌هایی که در چارچوب فعالیت‌های پژوهشی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌تواند مطرح باشد، این است که آیا بخشی از دلایل این وضعیت نامناسب می‌تواند به کمیّت و کیفیت کانال‌ها و ابزارهایی که جریان‌های اطلاعاتی درون‌شهری و

فراشهری به مدد آنها شکل می‌گیرد، نسبت داده شود؟ در همین راستا، در این پژوهش به شناسایی منابع و کانال‌های اطلاعاتی مؤثر در جریان اطلاعاتی شهر جغتای پرداخته می‌شود تا مشخص گردد در شهر جغتای کدام‌یک از دو گروه منابع و کانال‌های اطلاعاتی (ارتباطات بین‌فردی و ارتباطات غیرفردی) بر دیگری غلبه دارد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

نقش تعیین‌کننده فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در توسعه انسانی و اقتصادی، هم کشورهای توسعه یافته و هم کشورهای در حال توسعه را به سرمایه‌گذاری‌های کلان برای برپایی و بهره‌گیری تدریجی از زیرساخت‌های فناوری‌های مدرن واداشته است. نمونه آشکار این نوع سرمایه‌گذاری، جهت دادن به سرمایه‌هایی است که دستیابی به چشم‌انداز بیست ساله ایران را که هدف آن رسیدن به جایگاه اول تولید علم و فناوری و رشد اقتصادی در منطقه است، میسر می‌سازد. چون برای رسیدن به هر هدفی، ایجاد تغییرات در برنامه‌ها، امکانات، فعالیت‌ها، ابزارها و ... در فاصله‌های معین زمانی لازم است، تحقیقاتی از این نوع که میزان بهره‌گیری از ابزارهای رسیدن به هدف را مشخص می‌سازد، در تمام شهرهای ایران از جمله شهر جغتای، ضروری است.

هدف‌های پژوهش

۱. هدف اصلی

هدف این پژوهش تعیین نوع و سطح استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و جایگاه هر یک در شکل‌دهی به جریان اطلاعات بین شهروندان جغتایی است تا به‌عنوان شاخصه‌هایی، روند حرکت در مسیر توسعه‌یافتگی این شهر نشان داده شود. در این راستا، هم به مجاری سنتی و هم به مجاری مبتنی بر فناوری‌های اطلاعاتی - ارتباطی توجه خواهد شد.

۲. هدف‌های فرعی

۱. تعیین پرکاربردترین منابع و کانال‌های دسترسی به اطلاعات درون‌شهری در محدوده شهر جغتای
۲. تعیین پرکاربردترین منابع و کانال‌های دسترسی به اطلاعات فراشهری در محدوده شهر جغتای
۳. تعیین تفاوت‌ها یا مشابهت‌های استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی - ارتباطی توسط هر یک از گروه‌های درگیر در این تحقیق (کارمندان، کشاورزان، کسبه، دانشجویان).

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های مورد نظر در این پژوهش عبارتند از:

۱. ارتباطات بین فردی، یک منبع و کانال مهم از جریان اطلاعات درون‌شهری در شهر جغتای است.
۲. ارتباطات فردی بین جغتائیان و غیرجغتائیان که در شکل کسب اطلاعات از رسانه‌ها و انواع فناوری‌های اطلاعاتی حاصل می‌شود، دو منبع مهم از جریان اطلاعات برون‌شهری در شهر جغتای است.
۳. در شهر جغتای، جریان اطلاعاتی درون‌شهری (فرضیه اول) بر جریان اطلاعاتی فراشهری (فرضیه دوم) غلبه دارد.
۴. کانال‌های ارتباطی گروه‌های مورد مطالعه این پژوهش (کارمند، کاسب، کشاورز، دانشجو) ناهمسانند.

پیشینه پژوهش

با جستجوی گسترده در منابع الکترونیکی و چاپی مشخص شد پژوهشی که دقیقاً دربر دارنده ویژگی‌های پژوهش حاضر باشد، انجام نشده است. ولی برخی از

پژوهش‌های انجام شده در این زمینه به لحاظ ماهیت و محتوا می‌توانند به‌عنوان پیشینه پژوهش تلقی شوند.

«دو^۱، تین^۲ و مای^۳» (۲۰۰۰) در پژوهش خود جریان اطلاعات در نظام ملی ترویج کشور ویتنام^۴ را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان داد منابع اصلی که اطلاعات از طریق آنها به کشاورزان منتقل می‌شود، عبارتند از: کتاب‌ها و مجله‌ها، دوره‌های آموزشی نظری و عملی، جلسات سخنرانی حضوری. در این مقاله به مشکلات پیش روی جریان اطلاعات نیز اشاره شده است.

«لمتا»^۵ (۲۰۰۱) با بررسی وضعیت جریان اطلاعات در نظام ملی ترویج ساموا^۶ نشان داده است که جزوهای چاپی، برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی، به ترتیب اهمیت از سوی کشاورزان به عنوان محمل‌های اطلاعاتی مناسب شناسایی شده‌اند. کشاورزان ترجیح می‌دهند بروشورها به زبان محلی آنها باشد.

«اینکانتو»^۷ (۲۰۰۲) نیز در پژوهشی جریان اطلاعات در نظام ترویج فیلیپین^۸ را بررسی کرده است. تحلیل داده‌های این پژوهش نشان داد نظام نامتمرکز ترویج کشاورزی فیلیپین، رادیو و تلویزیون، برگزاری سمینارهای محلی با حضور متخصصان فنی و کشاورزان و همچنین بازدیدهای گروهی از مزارع موفق به عنوان ابزارهای جریان اطلاعات مورد استفاده قرار می‌گیرند.

«هونگ‌تان»^۹ (۲۰۰۵) در پژوهشی به کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات برای کسب و کار در مناطق روستایی ویتنام^{۱۰} پرداخته است. در انجام این پژوهش داده‌ها از

-
1. Du.
  2. Thien.
  3. My.
  4. Vietnam.
  5. Lameta.
  6. Samoa.
  7. Encanto.
  8. Philippines.
  9. Hong Tan.
  10. Vietnam.

طریق پرسشنامه جمع‌آوری شد و بیش از ۷۰ نفر شامل متخصصان فناوری اطلاعات و ارتباطات، پژوهشگران، سیاست‌گذاران، خدمات‌رسانان نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و خانواده‌های روستایی در آن شرکت کردند. یافته‌های پژوهش نشان داد به‌کارگیری و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در کسب و کار روستائیان هنوز عقب مانده است و روستائیان نشان داده‌اند که به معاملات و مبادلات رودررو بیشتر تمایل دارند (به نقل از: حبیبی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۸).

«جمال‌الدین و مزباح‌الاسلام» (۲۰۱۲) در پژوهش خود به شناسایی منابع و کانال‌های اطلاعاتی در مناطق روستایی بنگلادش^۱ پرداخته و جریان اطلاعات و الگوهای دسترسی را در سطح روستای کوملا^۲ و مناطق چیتاگونگ^۳ مشخص کرده‌اند. این مطالعه با استفاده از مصاحبه ساختاریافته از طریق یک مطالعه آزمایشی، از ۲۰٪ از خانواده‌های هر روستا انجام و اطلاعات با استفاده از مشاهدات شخصی و دیگر منابع ثانویه و همچنین روش‌های آماری مناسب جمع‌آوری شد. نتایج نشان داد ارتباط بین فردی میان اعضای یک سیستم اجتماعی روستایی، یک منبع و کانال مهم اطلاعات است.

مرتبط‌ترین تحقیق خارجی در این حوزه را «جینگا»^۴ (۲۰۱۲) در محدوده زمانی ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۲ در «کنیا»^۵ انجام داده است. وی با بررسی تأثیر ارتباطات بر روی رشد اقتصادی و توسعه، نشان داده است که بین فراوانی استفاده از امکانات ارتباط از راه دور و رشد اقتصادی و توسعه، رابطه مثبت وجود دارد.

«ازکیا، نوابخش و ایمانی» (۱۳۸۸) پژوهشی را با عنوان «عوامل مؤثر بر نشر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در روستای قرن‌آباد استان گلستان» انجام دادند. نتایج پژوهش آنان نشان داد بین ویژگی‌های فناوری (مفید بودن، سهولت کاربرد و سازگاری)

-
1. Bangladesh.
  2. Comilla.
  3. Chittagong.
  4. Njenga.
  5. Kenya.

و پذیرش آن، ارتباط معناداری وجود دارد. همچنین ارتباط تنگاتنگی بین ویژگی‌های مربوط به پذیرندگان نوآوری (جنسیت، تحصیلات، نوع شغل، سن، عضویت در شبکه‌های محلی، جهان شهری بودن) و پذیرش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی وجود دارد.

«حبیبی و لهسایی‌زاده» (۱۳۸۸) در استان فارس پژوهشی را با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش و به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستاها» انجام دادند. در این پژوهش که به شیوه پیمایشی انجام گردید، برای جمع‌آوری داده‌ها، از پرسشنامه استفاده شده است. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش عبارت است از: بین متغیرهای جنسیت، میزان درآمد روستائیان و نگرش آنان به مدیریت دفاتر با پذیرش و به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات، رابطه‌ای معنادار وجود ندارد. در مقابل، بین متغیرهای سن، شغل، تحصیلات، آشنایی با زبان انگلیسی، دانش و آگاهی روستائیان، نگرش روستائیان به زیرساخت‌ها و تجهیزات فراهم شده در دفاتر، نوع و نحوه ارائه خدمات در دفاتر، کنترل و نظارت، تبلیغات، وجود انگیزه برای به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات، آموزش رایانه به روستائیان، میزان مهارت کارگزاران و دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های مربوط به دفاتر، نگرش روستائیان به اهداف دولت و سرمایه‌گذاری و هزینه‌های انجام شده در دفاتر، با پذیرش و به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات، رابطه‌ای معنادار وجود دارد.

«حسن‌زاده و محمدخانی» (۱۳۸۹) نحوه جریان اطلاعات در پژوهشکده‌های دانشگاه تربیت مدرس را از سه جنبه «گردآوری»، «تولید و ذخیره» و «اشاعه و انتشار» مطالعه کردند. آنها با استفاده از روش پیمایشی و پرسشنامه محقق ساخته، جریان اطلاعات را در یازده پژوهشکده فعال دانشگاه تربیت مدرس بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که وضعیت جریان اطلاعات در پژوهشکده‌ها به‌ویژه در نحوه ارتباط با سازمان مادر و سازمان‌های رقیب، مناسب نیست.

«حسن‌زاده و صادق‌زاده‌وایقان» (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی مقایسه‌ای دروندادها و بروندادهای جریان اطلاعات در پژوهشکده‌های آموزش عالی ایران پرداختند. آنها با

استفاده از پرسشنامه محقق ساخته، از ۲۰۰ مرکز تحقیقاتی وابسته به «وزارت علوم، تحقیقات و فناوری»، «وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی» و «دانشگاه آزاد اسلامی» اطلاعات لازم را گردآوری کردند و به این نتیجه رسیدند که جریان اطلاعات در مرحله درونداد از وضعیت مناسب‌تری نسبت به مرحله پردازش و برونداد برخوردار است.

«حکیمی» (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان ارزیابی تأثیر شیوه‌های انتقال یافته‌های تحقیقاتی بر عملکرد محصول در بخش ترویج سازمان جهاد کشاورزی خوزستان، شیوه‌های انتقال اطلاعات به کشاورزان (شیوه‌های روز مزرعه، هفته انتقال یافته‌ها، بازدید، کارگاه آموزشی، رسانه دیداری و شنیداری، رسانه نوشتاری) و تأثیر هر یک را بر افزایش تولید به روش تجربی بررسی کرده است. این پژوهش از این جهت به‌عنوان پیش‌زمینه برای پژوهش پیشنهادی بااهمیت است که بستر انتقال اطلاعات را روی افزایش محصول که مؤلفه‌ای اقتصادی است، مورد توجه قرار داده است.

«رستمی» (۱۳۹۱) پژوهشی را با عنوان «نقش عوامل مؤثر بر پذیرش و به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در بین جوانان روستاهای اورامانات استان کرمانشاه» به شیوه توصیفی - پیمایشی انجام داد. او پس از انجام اصلاحات لازم بر روی پرسشنامه «مصطفی ازکیا و همکاران» به جمع‌آوری داده‌ها از بین جوانان روستایی ۳۵-۱۵ سال پرداخت. نتایج پژوهش وی نشان داد متغیرهای «مفید بودن»، «سهولت استفاده» و «نوع شغل» در میزان پذیرش آی‌سی‌تی تأثیر داشته و تغییر «میزان تحصیلات» در پذیرش آن تأثیر ندارد. همچنین، بین متغیرهای میزان آموزش، بهره‌مندی از کانال‌های ارتباطی و به‌کارگیری آی‌سی‌تی، رابطه‌ای معنادار وجود داشته و بین متغیر پایگاه اقتصادی افراد و به‌کارگیری آی‌سی‌تی، ارتباط معناداری حاصل نشد.

«خواججه‌شاهکوهی» (۱۳۹۲) در پژوهشی به تحلیل نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات بر کیفیت زندگی روستاهای قرن‌آباد (دارای مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات) و اصفهان کلاته (فاقد مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات) شهر گرگان پرداخت. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته، به صورت میدانی و با مراجعه به

خانوارهای ساکن در روستاهای مورد مطالعه جمع‌آوری شد. نتایج این پژوهش نشان داد ساکنان روستاهای دارای مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات، نسبت به روستاهای فاقد این مرکز، از کیفیت زندگی بالاتری برخوردارند.

مرور پیشینه‌ها نشان می‌دهد برای برقراری ارتباط، ترکیبی از محمل‌های مختلف مانند کتاب، مجله، رادیو، تلویزیون، آموزش‌های کلاسی و کارگاهی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در تمام مواردی که به آنها اشاره شد، نوعی ارتباط بین رواج استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و حرکت در مسیر رشد اقتصادی و توسعه، محسوس است.

اگرچه این موارد در این تحقیق نیز مورد توجه قرار می‌گیرند، جریان اطلاعات درون شهری و برون شهری که در این پژوهش مورد توجه است، فراتر از این موارد خواهد بود و دیدی متفاوت از دیدگاه‌های مطرح شده در نظر دارد. نکته دیگری که از مرور نوشتار می‌توان نتیجه گرفت، آن است که بیش‌تر پژوهش‌ها به روش پیمایشی انجام شده و داده‌های مورد نیاز آنها با استفاده از پرسشنامه (در ایران) و مصاحبه (در خارج از ایران) گردآوری شده است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی است و به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۸۲۱۲ نفر است که همگی ساکن شهر جغتای هستند است. از این تعداد ۹۰۰ نفر کارمند، ۲۵۰۰ نفر کشاورز، ۳۸۸ نفر کاسب و ۱۰۱۷ نفر دانشجوی ساکن در شهر جغتای به‌عنوان جامعه تحقیق شناسایی شدند.^۱ برای جمع‌آوری داده‌ها از جامعه آماری مورد پژوهش، حجم نمونه‌ای به تعداد ۳۵۷ نفر با استفاده از جدول کرجسی و مورگان^۲ انتخاب شد. بر این اساس، نسبت هر یک از جوامع چهارگانه

---

۱. این آمار به ترتیب فوق با مراجعه به هر یک از ادارات فرمانداری، جهاد کشاورزی، مجمع امور صنفی و دانشگاه‌های علمی - کاربردی و پیام نور شهرستان جغتای، در تابستان ۱۳۹۲ جمع‌آوری شده است.

(کارمند، کشاورز، کاسب، دانشجو) در نمونه به ترتیب برابر با ۶۶، ۱۸۵، ۲۸ و ۷۵ نفر است. روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری در دسترس است. در عین حال، روزها و ساعاتی که به هر یک از این گروه‌ها مراجعه شد، به صورت تصادفی انتخاب گردید. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شده که روایی آن توسط اعضای هیئت علمی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد تأیید شد و با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۰.۹۰۲٪) مشخص شد پرسشنامه از پایایی لازم برخوردار است. در نهایت، داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل گردید.

یافته‌های پژوهش

در جدول‌های ۱، ۲، ۳ و ۴ فراوانی و درصد فراوانی آزمودنی‌ها به ترتیب بر حسب سن، جنسیت، وضعیت تأهل و میزان تحصیلات، نشان داده شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن

ردیف	گروه‌های مورد مطالعه سن	کارمند		کاسب		کشاورز		دانشجو		مجموع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	۱۵ - ۲۴	۲	۳/۰	۳	۱۰/۷	۵	۳/۴	۳۳	۴۷/۱	۴۳	۱۳/۹
۲	۲۵ - ۳۴	۳۲	۴۸/۵	۱۸	۶۴/۳	۴۱	۲۸/۱	۲۶	۳۷/۱	۱۱۷	۳۷/۷
۳	۳۵ - ۴۴	۲۱	۳۱/۸	۴	۱۴/۳	۲۷	۱۸/۵	۳	۴/۳	۵۵	۱۷/۷
۴	۴۵ - ۵۴	۱۰	۱۵/۲	۳	۱۰/۷	۳۹	۲۶/۷	۳	۴/۳	۵۵	۱۷/۷
۵	۵۵ به بالاتر	۱	۱/۵	۰	۰	۲۹	۱۹/۹	۰	۰	۳۰	۹/۷
۶	مجموع	۶۶	۱۰۰	۲۸	۱۰۰	۱۴۱	۹۶/۶	۶۵	۹۲/۹	۳۰۰	۹۶/۷

مطابق جدول ۱، مشاهده می‌شود که بیشترین فراوانی مربوط به رده سنی ۲۵-۳۴ با ۱۱۷ نفر معادل (۳۷/۷٪) و کمترین فراوانی مربوط به رده سنی ۵۵ به بالاتر با ۳۰ نفر معادل (۹/۷٪) بوده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت

ردیف	گروه‌های مورد مطالعه	کارمند		کاسب		کشاورز		دانشجو		مجموع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	مرد	۴۵	۶۸/۲	۲۳	۸۲/۱	۱۴۶	۱۰۰	۳۴	۴۸/۶	۲۴۸	۸۰/۰
۲	زن	۲۱	۳۱/۸	۵	۱۷/۹	۰	۰	۳۶	۵۱/۴	۶۲	۲۰/۰
۳	مجموع	۶۶	۱۰۰	۲۸	۱۰۰	۱۴۶	۱۰۰	۷۰	۱۰۰	۳۱۰	۱۰۰

مطابق جدول ۲ مشاهده می‌شود که ۲۴۸ نفر (۸۰٪) پاسخ‌دهندگان مرد و ۶۲ نفر (۲۰٪) آنها زن هستند.

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت تأهل

ردیف	گروه‌های مورد مطالعه	کارمند		کاسب		کشاورز		دانشجو		مجموع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	متاهل	۵۶	۸۴/۸	۲۴	۸۵/۷	۱۳۶	۹۳/۲	۳۰	۴۲/۹	۲۴۶	۷۹/۴
۲	مجرد	۱۰	۱۵/۲	۴	۱۴/۳	۱۰	۶/۸	۴۰	۵۷/۱	۶۴	۲۰/۶
۳	مجموع	۶۶	۱۰۰	۲۸	۱۰۰	۱۴۶	۱۰۰	۷۰	۱۰۰	۳۱۰	۱۰۰

مطابق جدول ۳ مشاهده می‌شود که ۲۴۶ نفر (۷۹/۴٪) پاسخ‌دهندگان متأهل و ۶۴ نفر (۲۰/۶٪) آنها مجرد هستند.

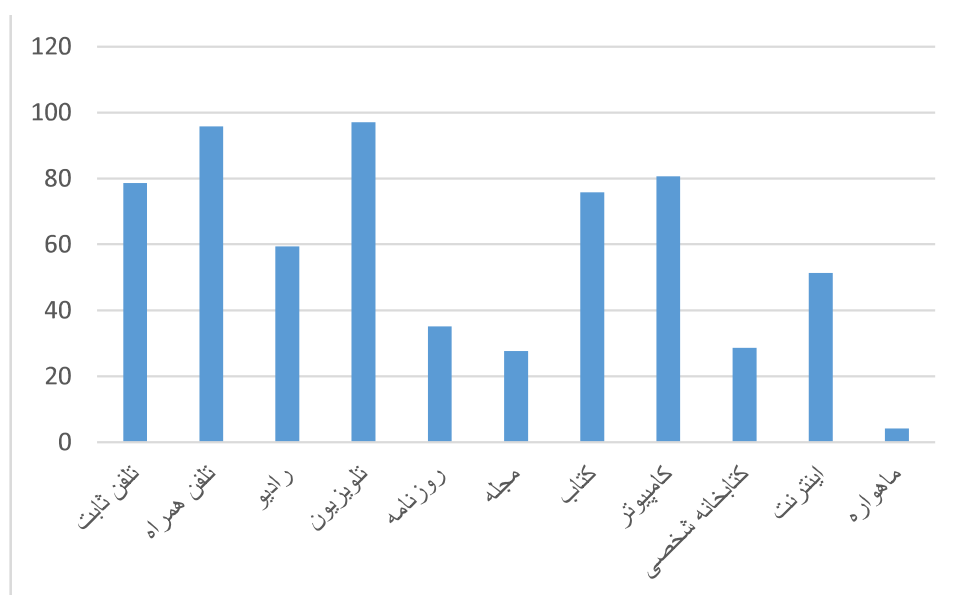
جدول ۴. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات

ردیف	گروه‌های مورد مطالعه	کارمند		کاسب		کشاورز		دانشجو		مجموع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	بی‌سواد	۰	۰	۰	۰	۱۴	۹/۶	۰	۰	۱۴	۴/۵
۲	ابتدائی	۰	۰	۱	۳/۶	۱۵	۱۰/۳	۰	۰	۱۶	۵/۲
۳	راهنمایی	۱	۱/۵	۵	۱۷/۹	۱۹	۱۳/۰	۰	۰	۲۶	۸/۴
۴	دیپلم	۵	۷/۶	۷	۲۵/۰	۴۱	۲۸/۱	۱۷	۲۴/۳	۷۰	۲۲/۶

۱۹/۷	۶۱	۲۸/۶	۲۰	۱۶/۴	۲۴	۳۲/۱	۹	۱۲/۱	۸	فوق‌دیپلم	۵
۳۹/۴	۱۲۲	۴۷/۱	۳۳	۲۱/۹	۳۲	۲۱/۴	۶	۷۸/۸	۵۲	لیسانس و بالاتر	۶
۹۹/۷	۳۰۹	۱۰۰	۷۰	۹۹/۳	۱۴۵	۱۰۰	۲۸	۱۰۰	۶۶	مجموع	۷

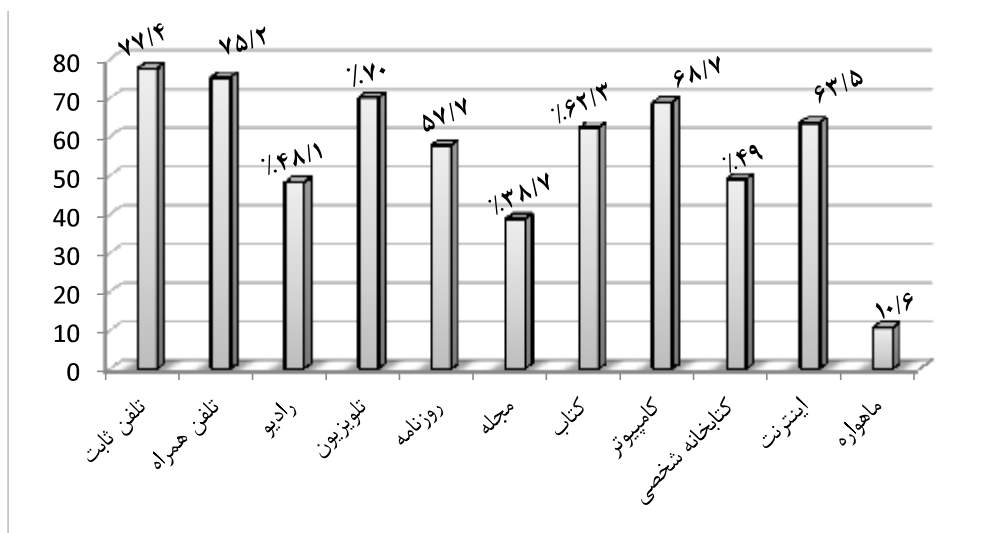
مطابق جدول ۴ مشاهده می‌شود که بیشترین فراوانی مربوط به میزان تحصیلات افراد در سطح لیسانس و بالاتر با ۱۲۲ نفر (۳۹/۴٪) و کمترین فراوانی در سطح بی‌سواد با ۱۴ نفر (۴/۵٪) بوده است.

در نمودارهای ۱، ۲، ۳ و ۴ وضعیت مالکیت، دسترسی، میزان استفاده و سودمندی انواع منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی نشان داده شده است.

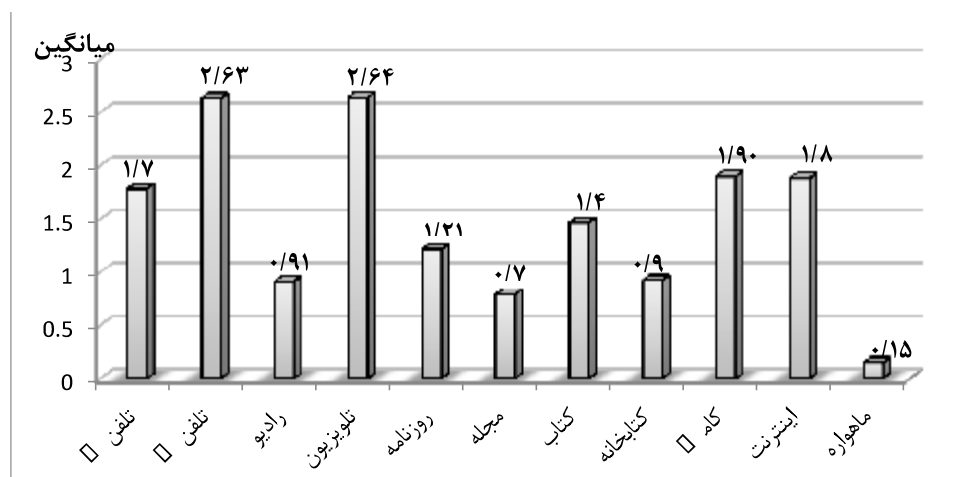
نمودار ۱. مالکیت نمونه مورد مطالعه در زمینه منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی

مطابق نمودار ۱ مشاهده می‌شود که بیشتر افراد نمونه مورد مطالعه (۹۷/۱٪) تلویزیون و تعداد کمی از آنان (۴/۲٪) ماهواره در اختیار دارند.

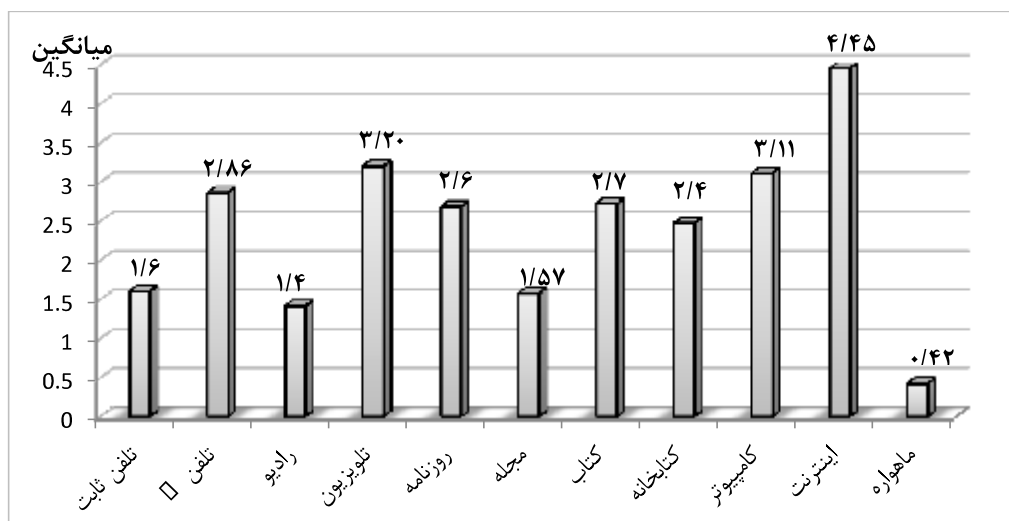
نمودار ۲. دسترسی نمونه مورد مطالعه به منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی

مطابق نمودار ۲ مشاهده می‌شود که نمونه مورد مطالعه بیشترین میزان دسترسی را به «تلفن ثابت» (۷۷/۴٪) و کمترین میزان دسترسی را به «ماهواره» (۱۰/۶٪) دارند.

نمودار ۳. میزان استفاده از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی توسط نمونه مورد مطالعه

مطابق نمودار ۳ مشاهده می‌شود که بیشترین میزان استفاده نمونه مورد مطالعه از وسایل اطلاعاتی و ارتباطی برای کسب اطلاعات، مربوط به «تلویزیون» (با میانگین ۲/۶۴) و کمترین میزان استفاده از این وسایل، مربوط به «ماهواره» (با میانگین ۰/۱۵) است.

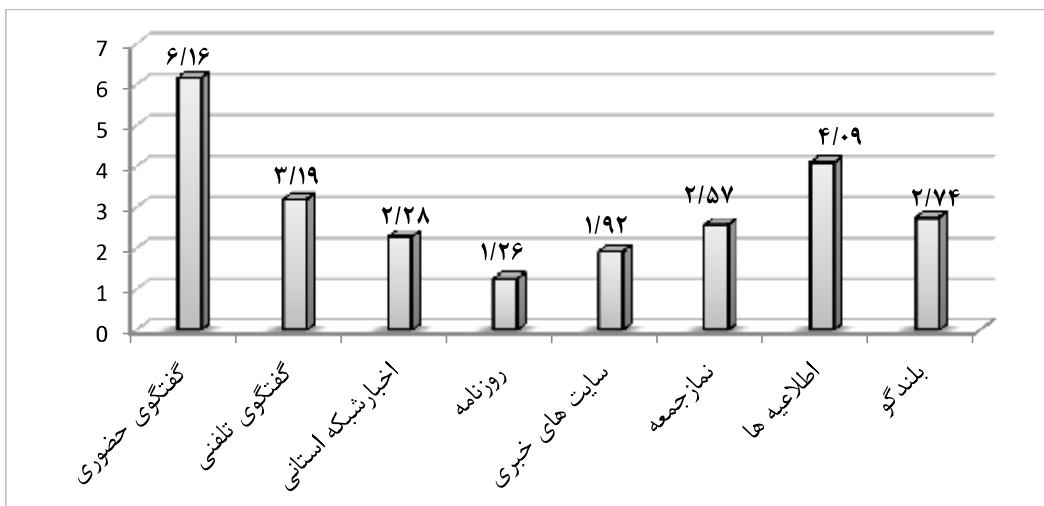
نمودار ۴: میزان سودمندی منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی از دیدگاه پاسخ‌گویان

مطابق جدول ۴-۸ و نمودار ۴-۱۱ مشاهده می‌شود پاسخ‌گویان بر این باورند که «اینترنت» (با میانگین ۴/۴۵) بیشترین و «ماهواره» (با میانگین ۰/۴۲) کمترین میزان سودمندی را از جهات مختلف (فردی، اجتماعی و اقتصادی) در زندگی فردی شهروندان جغتائی و یا توسعه شهر جغتای دارند.

فرضیه اول: ارتباطات بین فردی یک منبع و کانال مهم از جریان اطلاعات درون‌شهری در شهر جغتای است.

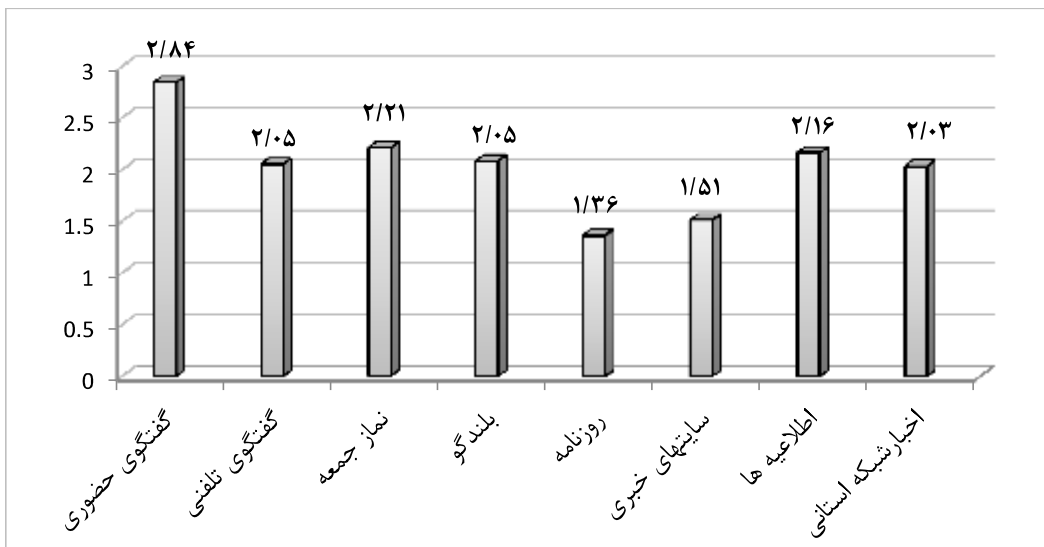
در نمودار ۵ نشان داده شده است که نمونه مورد مطالعه از کدام یک از انواع منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای به دست آوردن اطلاعات مورد نیاز خود درباره شهرستان جغتای استفاده می‌کنند.

نمودار ۵. میزان استفاده پاسخگویان از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای دستیابی به اطلاعات درون‌شهری

در نمودار ۶ دیدگاه نمونه مورد مطالعه درباره میزان سودمندی منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی در دریافت اطلاعات درون‌شهری نشان داده شده است.

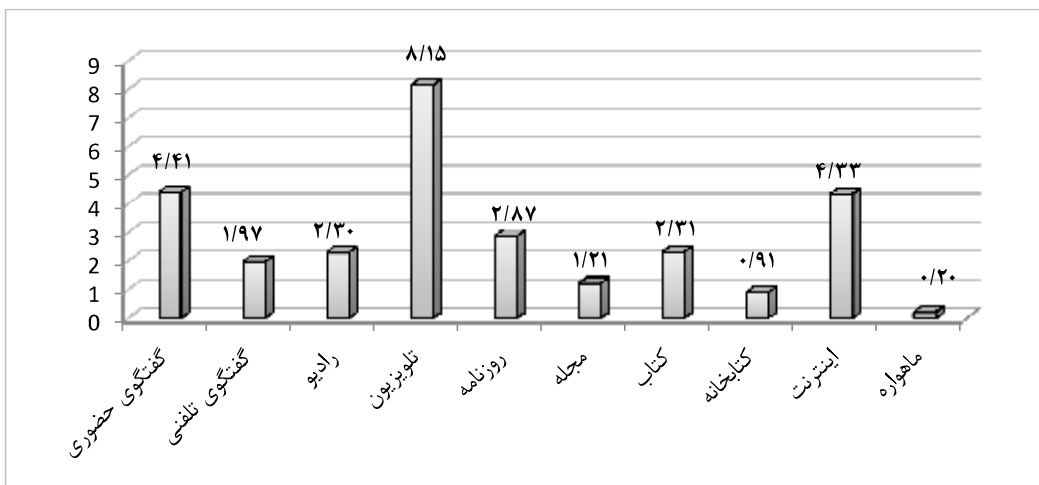
نمودار ۶. میزان سودمندی منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی در دریافت اطلاعات درون‌شهری از نظر پاسخگویان

استفاده بیشتر از ابزارهای سنتی در جریان اطلاعات درون‌شهری در مقایسه با رسانه‌های جدیدتر مانند شبکه استانی، روزنامه و سایت‌های خبری، نشانگر حضور بیشتر رسانه‌های سنتی از جمله گفتگوی حضوری در جریان اطلاعات درون‌شهری در جغتای است. به‌طور خلاصه، این یافته‌ها این فرضیه را تأیید می‌کنند که ارتباطات بین‌فردی یک منبع و کانال مهم از جریان اطلاعات درون‌شهری در شهر جغتای است که می‌تواند دلایل مختلفی داشته باشد:

- دسترس پذیر بودن منابع و کانال فردی اطلاعات برای شهروندان جغتایی
- بی‌سواد و یا کم‌سوادی (سنتی و فناورانه)
- محدودیت‌ها یا ناتوانی برنامه‌های رادیو و تلویزیون و روزنامه‌ها در برآوردن نیازهای محلی
- نبود منابع محلی به مقدار کافی
- نبود نمایندگی فروش روزنامه، کتاب‌فروشی و کتابخانه در سطح شهرستان
- دسترسی نداشتن به اینترنت و یا ضعف زیرساخت‌های فیزیکی از جمله پایین بودن سرعت اینترنت.

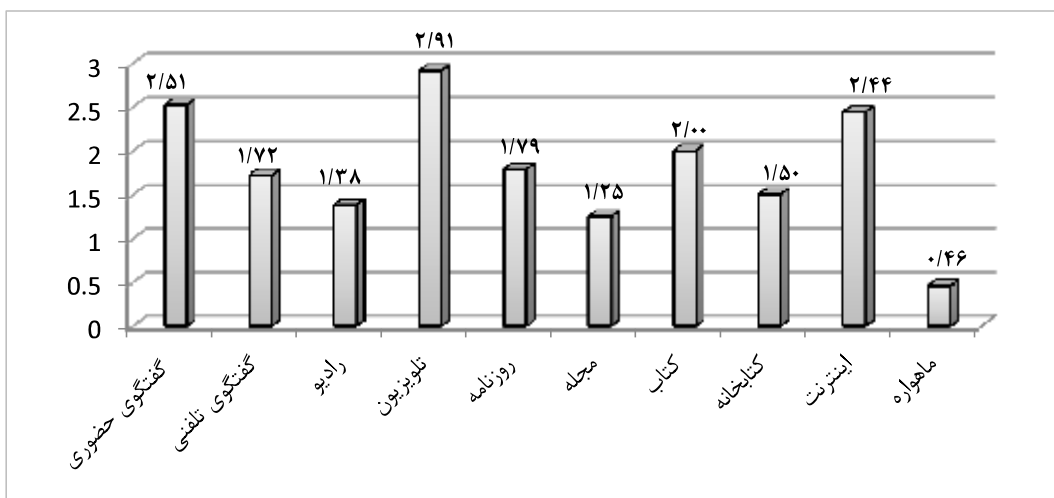
فرضیه دوم: ارتباطات فردی بین جغتائیان و غیرجغتائیان که در شکل کسب اطلاعات از رسانه‌ها و انواع فناوری‌های اطلاعاتی حاصل می‌شود دو منبع مهم از جریان اطلاعات فراشهری در شهر جغتای است.

در نمودار ۷ نشان داده شده است که نمونه مورد مطالعه از کدام‌یک از انواع منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای دسترسی به اطلاعات در زمینه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، بهداشتی و ... (فراشهری) استفاده می‌کنند.

نمودار ۷. میزان استفاده پاسخگویان از منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای دستیابی به اطلاعات فراشهری

در نمودار ۸ میزان سودمندی انواع منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی در افزایش دانش شخصی و جایگاه اقتصادی - اجتماعی نمونه مورد مطالعه درباره موضوعات مختلف نشان داده شده است.

نمودار ۸. میزان سودمندی منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی در دریافت اطلاعات فراشهری از نظر پاسخگویان

یافته‌ها نشان می‌دهد «تلویزیون» و «گفتگوی حضوری» و «اینترنت» به ترتیب سه منبع مهم برای دسترسی به اطلاعات در زمینه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، بهداشتی و ... (فراشهری) است.

فرضیه سوم: در شهر جغتای جریان اطلاعاتی درون‌شهری (فرضیه ۱) بر جریان اطلاعاتی برون‌شهری (فرضیه ۲) غلبه دارد.

در دو جدول ۵ و ۶ میانگین استفاده و میانگین سودمندی ابزارهای اطلاعاتی و ارتباطی درون‌شهری و میانگین استفاده و میانگین سودمندی ابزارهای اطلاعاتی و ارتباطی فراشهری در شهر جغتای ارائه شده است.

جدول ۵. میزان جریان اطلاعات درون‌شهری در شهر جغتای

ردیف	ابزارهای درون‌شهری	میانگین سودمندی	میانگین استفاده
۱	گفتگوی حضوری	۲/۸۴	۶/۱۶
۲	گفتگوی تلفنی	۲/۰۵	۳/۱۹
۳	نماز جمعه	۱/۱۳	۲/۵۷
۴	بلندگو	۲/۰۵	۲/۷۴
۵	روزنامه‌ها	۱/۳۶	۱/۲۶
۶	سایت‌های خبری شهرستان	۱/۵۱	۱/۹۲
۷	اطلاعیه‌ها	۲/۱۶	۴/۰۹
۸	اخبار شبکه استانی	۲/۰۳	۲/۲۸
	جمع	۱۵/۱۳	۲۴/۲۱
	میانگین	۱/۸۹۱	۳/۰۲۶

داده‌های جدول ۵ نشان می‌دهد اطلاعات درون‌شهری بیشتر از طریق گفتگوی حضوری (با میانگین سودمندی ۲/۸۴ و میانگین استفاده ۶/۱۶) در شهر جغتای جریان دارد. اطلاعیه‌ها، گفتگوی تلفنی و بلندگو در رده‌های بعدی قرار دارند و روزنامه‌ها و

_____ مقایسه جریان اطلاعات درون‌شهری و فراشهری ... / ۶۱

سایت‌های خبری کمترین نقش را در جریان اطلاعات درون‌شهری ایفا می‌کنند. از عوامل مهمی که باعث شده در شهر جغتای اطلاعات درون‌شهری بیشتر از طریق گفتگوی حضوری در شهر جریان یابد، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- دسترسی نداشتن به ابزارهای دیگر اطلاعاتی و ارتباطی
- کوچک بودن و محدود بودن جمعیت منطقه که باعث شده بیشتر افراد یکدیگر را بشناسند.

جدول ۶. میزان جریان اطلاعات فراشهری در شهر جغتای

ردیف	ابزارهای فراشهری	میانگین سودمندی	میانگین استفاده
۱	گفتگوی حضوری	۲/۵۱	۴/۴۱
۲	گفتگوی تلفنی	۱/۷۲	۱/۹۷
۳	رادیو	۱/۳۸	۲/۳۰
۴	تلویزیون	۲/۹۱	۸/۱۵
۵	روزنامه	۱/۷۹	۲/۸۷
۶	مجله	۱/۲۵	۱/۲۱
۷	کتاب	۲/۰۰	۲/۳۱
۸	کتابخانه	۱/۵۰	۰/۹۱
۹	اینترنت	۲/۴۴	۴/۳۳
۱۰	ماهواره	۰/۴۶	۰/۲۰
	جمع	۱۷/۹۶	۲۸/۶۶
	میانگین	۱/۷۹۶	۲/۸۶۶

همچنین، داده‌های جدول ۶ نشان می‌دهد اطلاعات فراشهری بیشتر از طریق تلویزیون (با میانگین سودمندی ۲/۹۱ و میانگین استفاده ۸/۱۵) در شهر جغتای جریان دارد. اینترنت و گفتگوی حضوری به ترتیب دو مؤلفه مهم دیگر در جریان اطلاعات فراشهری هستند و کتابخانه و ماهواره در آخرین رده قرار داشته و کمترین نقش را در

این جریان دارند. چنان‌که مشاهده می‌کنیم، گفتگوی حضوری هم در جریان اطلاعات درون‌شهری و هم در جریان اطلاعات فراشهری، نقش مهمی را ایفا می‌کند.

استفاده بیشتر همه گروه‌های مورد مطالعه این تحقیق از تلویزیون در دراز مدت «نظریه کاشت» آرام آرام نگرش‌ها، اندیشه‌ها و حتی رفتارهای مشترکی را در ساکنان این شهر به وجود می‌آورد. از دلایل این امر می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- دسترسی راحت و آسان تمام اقشار جامعه به تلویزیون
- بی‌سواد یا کم‌سواد بودن افراد منطقه و دارا بودن ویژگی دیداری و شنیداری در تلویزیون

• چند شغله بودن افراد که باعث شده زمان کافی برای استفاده از منابع دیگر نداشته باشند و هنگام استراحت خود، از سر عادت همه از این منبع اطلاعاتی استفاده کنند.

فرضیه چهارم: کانال‌های ارتباطی گروه‌های مورد مطالعه این پژوهش ناهمسان هستند.

در جدول‌های زیر شباهت‌ها و تفاوت‌های گروه‌های مورد مطالعه در مالکیت و دسترسی به انواع منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی و همچنین میزان سودمندی و استفاده از آنها، نشان داده شده است.

جدول ۷. درصد نظر هر گروه بسته به قرار گرفتن در جایگاه اول و دوم در چهار مؤلفه مالکیت،

دسترسی، استفاده و سودمندی منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کل

درصد رتبه گروه‌ها				مؤلفه‌ها
کارمند	کاسب	کشاورز	دانشجو	
۱۰۰	۵۴/۵۴	۱۸/۱۸	۴۵/۴۵	مالکیت
۹۰/۹	۳۶/۳۶	۱۸/۱۸	۶۳/۶۳	دسترسی
۹۰/۹	۱۸/۱۸	۲۷/۲۷	۸۱/۸۱	استفاده
۹۰/۹	۹۰/۹	۹/۰۹	۹/۰۹	سودمندی

جدول ۸. درصد نظر هر گروه بسته به قرار گرفتن در جایگاه اول و دوم استفاده کردن و سودمند دانستن منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی درون‌شهری و فراشهری

درصد رتبه گروه‌ها (استفاده)				درصد رتبه گروه‌ها (سودمندی)				ابزارها
دانشجو	کشاورز	کاسب	کارمند	دانشجو	کشاورز	کاسب	کارمند	
۷۵	۰۰	۷۵	۵۰	۶۲/۵	۲۵	۳۷/۵	۷۵	منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی <u>درون‌شهری</u>
۸۰	۱۰	۵۰	۶۰	۴۰	۱۰	۹۰	۶۰	منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی <u>فراشهری</u>

نتیجه فرضیه چهارم بیانگر آن است که بین نوع شغل افراد (کارمند، کاسب، کشاورز، دانشجو) با چهار مؤلفه مالکیت، دسترسی، استفاده و سودمندی منابع و کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی تفاوت وجود دارد و پذیرش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در شغل‌های اندیشه محور (کارمند و دانشجو) بیشتر از شغل‌های یدی (کاسب و کشاورز) است؛ به این معنا که در شغل‌های فکری که ارتباط بیشتری با فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی دارند، پذیرش بیشتر است.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش هدف از مقایسه جریان اطلاعات درون‌شهری و برون‌شهری در جغتای، رسیدن به شاخص‌هایی است که نشانگر درجه‌ای از توسعه‌یافتگی در شهر جغتای است. پذیرفته شده بود که برخی از نشانه‌های توسعه‌یافتگی در یک شهر، با وضعیت مالکیت، دسترسی، استفاده و سودمندی فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در پیوند است. این نشانه‌های چهارگانه هم در ارتباط‌های درون‌شهری و هم در ارتباط‌های فراشهری و هم در بین گروه‌های چهارگانه کارمندان، کاسب‌ها، کشاورزان و دانشجویان مورد توجه قرار گرفت.

داده‌های گردآوری شده از پژوهش این پیام را در خود داشت که اگرچه جغتای شهری نسبتاً کوچک و دور افتاده است، فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، هم در

ارتباط‌های درون‌شهری و هم در ارتباط‌های فراشهری حضوری قابل توجه دارند. این حضور بیشتر در گروه‌های کارکنان و کسبه و تا حدودی در دانشجویان قابل رؤیت است. بر اساس این نوع اطلاعات، موجه است که پذیرفته شود ابزارهای فناورانه مناسب برای توسعه (اقتصادی، اجتماعی و سیاسی) مورد استقبال کارکنان، کسبه و دانشجویان است و ظرفیت‌های فرهنگی مرتبط با استفاده و سودمندی آنها در روند توسعه، کاملاً شناخته شده است.

برداشت کلی این است آن گروه از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی که با تأثیرگذاری زیادی همراهند (مانند تلویزیون و اینترنت)، زمینه را برای جزئی از جامعه اطلاعاتی جهانی شدن شهر جغتای فراهم آورده است. در عین حال، محدودیت‌های برقراری ارتباط رایانه‌ها با شبکه اطلاعات جهانی به دلیل کمبود یا گران بودن دریافت این نوع خدمت در شهر از سویی و محدودیت‌های تحمیل شده از کوچکی شهر و ارتباط‌های رودرروی بخش عظیمی از شهر و احتمالاً اجبار قابل اعمال به محدود کردن دستیابی به برخی از کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی مانند ماهواره از سوی دیگر، مسیر مشابه شدن با شهرهای بزرگ‌تر را پرسنگلاخ ساخته است و این مورد می‌تواند بر روی گردش اقتصادی و اجتماعی شهر تأثیر منفی داشته باشد.

پیشنهاد‌های پژوهش

با توجه به یافته‌های پژوهش، راهکارها و پیشنهاد‌های مهم برای افزایش استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و به تبع آن افزایش استفاده از اطلاعات در تمامی جنبه‌های زندگی روزمره، به شرح زیر ارائه می‌گردد:

■ تغییر نگاه مسئولان و برنامه‌ریزان کشور مبنی بر اهمیت تأکید و تداوم متناسب توسعه روستایی با توسعه شهری و کشوری و اعتقاد به این امر که توسعه جامع کشور بدون سرمایه‌گذاری در توسعه روستایی و بهبود کیفیت زندگی - که از عوامل مهم و مؤثر در این مسئله، عامل کلیدی فناوری اطلاعات و ارتباطات است - میسر نخواهد شد.

▪ لزوم توجه به بهبود زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در شهرستان جغتای به‌ویژه در مناطق روستایی برای افزایش استفاده از نوآمدهای مربوط به کاشت، داشت و برداشت و عرضه وسیع‌تر محصولات کشاورزی و دامی، کیفی کردن اشتغال در بخش کشاورزی، افزایش قدرت خرید روستائیان و ارتقای وضعیت اقتصادی و کیفیت زندگی کشاورزان.

▪ بسترسازی فرهنگی و تأکید بر نتایج مثبت توسعه و به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات و افزایش سطح دسترسی به آن.

▪ در نظر گرفتن امتیازهایی چون دستیابی به گواهی‌نامه مهارت شهروند الکترونیک برای افزایش شهروندانی توانمند در استفاده از الزام‌های ایجاد تغییر مثبت در زندگی فردی و اجتماعی.

▪ آموزش شیوه‌های به‌روزرسانی اطلاعات به یاری فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی به کارکنان ادارات و سازمان‌ها.

▪ آموزش سواد فناوری به شهروندان. این مورد یکی از اصلی‌ترین هدف‌هایی است که جامعه شبکه‌ای در جهت ثمربخش شدن خویش به آن چشم امید بسته است. داشتن سواد فناوری به معنای آشنایی با عملیات مقدماتی اینترنتی است؛ این‌که فرد احساس توانمندی در برآوردن نیازهای مورد نظر خود را از نظر الکترونیکی داشته باشد تا بتواند با اتصال به اینترنت و کاربری موفق، به مرور به شهروند الکترونیک حرفه‌ای تبدیل شود. بدیهی است، این امر با کاستی‌هایی مواجه است زیرا در خصوص بسیاری از شهروندان، احتمال این‌که از مهارت لازم بی‌بهره باشند بسیار است.

▪ ارتقای سواد رایانه‌ای: توسعه سواد رایانه‌ای دانشجویان و دیگر دانشگاهیان و سایر مؤسسه‌های آموزشی، یکی از شاخصه‌های مهم استفاده بهینه، مناسب و صحیح افراد از فناوری اطلاعات و ارتباطات است.

▪ گسترش و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در محیط‌های روستایی به صورت مراکز فناوری اطلاعات و ارتباطات به منظور بهره‌گیری آسان توسط جوانان مناطق روستایی.

▪ ایجاد فضاهای رایگان از جمله کتابخانه‌های عمومی در سطح شهرهای کوچک و روستاها برای استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات تا افراد با وضعیت اقتصادی پایین بتوانند بهتر از این فناوری استفاده کنند.

▪ اختصاص دادن بنرها، بیلبوردها، کاتالوگ‌ها و پوستره‌های تبلیغاتی در جهت تقویت گرایش شهروندان به بهره‌وری از اینترنت در زمینه انجام فعالیت‌های شهری از سوی شهرداری و شوراهای شهر و مراکز مربوط به توسعه شهری.

پیشنادهایی برای پژوهش‌های آینده

امروزه اطلاعات ابزاری قدرتمند جهت تثبیت موقعیت هر کشور و حتی هر فرد شناخته می‌شود. بر این اساس، باید در اختیار عموم قرار گیرد. فناوری اطلاعات و ارتباطات از جمله مهم‌ترین عواملی است که می‌تواند از طریق اطلاع‌رسانی صحیح و به‌موقع به روستائیان، در آموزش آنها مؤثر بوده و زمینه‌های توسعه همه جانبه روستاها را فراهم سازد. همان‌گونه که فناوری‌هایی نظیر دستگاه چاپ، راه‌آهن و تلفن تأثیرهای شگرفی را در زندگی ایجاد کردند و تصور ما از زمان و مکان را به هم زدند و به مدد آنها کالاها، انسان‌ها و اطلاعات به نقاط مختلف دنیا منتقل شدند، فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی نیز اثرهایی به‌مراتب بیشتر در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به بار آوردند. نرخ تغییرات در این فناوری‌ها نیز به‌مراتب بیشتر از فناوری‌های گذشته است. از آنجا که توجه به انسان در محور مباحث توسعه پایدار قرار دارد و بخشی از جمعیت جهان در روستاها ساکن هستند، به منظور تأمین آسایش و فقرزدایی از جوامع، حفظ و پایداری روستاها از جمله هدف‌های توسعه روستایی در دهه‌های اخیر در نظر گرفته شده است. بنابراین، به منظور نیل به پویایی و رفاه ساکنان باید حضور فناوری‌های نوین در زندگی روستائیان را بررسی کرد (رستمی، ۱۳۹۱). بنا به موارد بالا توجه به موارد زیر در تحقیقات بعدی توصیه می‌شود:

▪ بررسی نقش واقعی اطلاعات در ابعاد مختلف توسعه سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، کشاورزی و روستایی و ...

- شیوه‌های مؤثرتر کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در ارائه خدمات بهداشتی و درمانی به روستائیان و آموزش روستائیان به منظور حفاظت از منابع طبیعی.
- توان فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌عنوان یک فرصت جهت مواجهه با چالش‌های نوین و مشکلات دیرینه بخش کشاورزی.
- تعیین توانایی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در اشتغال‌زایی.
- مطالعه جایگاه فناوری اطلاعات و ارتباطات بر ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در قلمرو اجتماعی و اقتصادی.
- مقایسه کیفیت زندگی ساکنان روستاهای دارای مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات، نسبت به کیفیت زندگی ساکنان روستاهای فاقد این مرکز.
- بررسی نقش عوامل مؤثر بر پذیرش و به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در بین روستائیان یا در شهرهای کوچک.

منابع

- ازکیا، مصطفی؛ مهرداد نوابخش و علی ایمانی (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر نشر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در جامعه روستایی (مطالعه تجربی: روستای قرن‌آباد). بازیابی شده در ۱۳۹۳/۵/۲۰، از <http://www.ensani.ir>
- حبیبی، آرزو و عبدالعلی لهسایی‌زاده (۱۳۸۸). مطالعه عوامل مؤثر بر پذیرش و به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات: مطالعه موردی روستاهای استان فارس. بازیابی شده در ۱۳۹۳/۵/۲۰، از <http://www.ensani.ir>
- حسن‌زاده، محمد و علی صادق‌زاده‌وایقان (۱۳۹۱). «بررسی مقایسه‌ای دروندادها و بروندادهای جریان اطلاعات در پژوهشکده‌های آموزش عالی ایران»، پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. (۱)۲، ۸۷-۱۰۶.
- حسن‌زاده، محمد و رحمت‌الله فتاحی (۱۳۸۳)، «جریان جهانی اطلاعات و چشم‌انداز ملی ما»، فصلنامه کتاب، (۲)۱۵، ۸۳-۹۵.
- حسن‌زاده، محمد و آرش محمدخانی (۱۳۸۹). بررسی نحوه جریان اطلاعات در پژوهشکده‌های دانشگاه تربیت مدرس تهران. فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات. (۳)۲۵، ۳۷۳-۳۸۸.

- حکیمی، هوشنگ (۱۳۹۱). «ارزیابی تأثیر شیوه‌های انتقال یافته‌های تحقیقاتی بر عملکرد محصول در بخش ترویج سازمان جهاد کشاورزی خوزستان»، فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. ۱۵(۱)، ۱۶۴-۱۴۳.
- خواجه‌شاهکوهی، علیرضا (۱۳۹۲). «تحلیل نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات بر زندگی روستائیان (مطالعه موردی: روستاهای قرن‌آباد اصفهانکلاته شهر گرگان)»، فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، ۳ (۷)، ۱۰۳-۱۲۰.
- داورپناه، محمدرضا و معصومه آرمیده (۱۳۹۱). *اطلاعات و جامعه*. تهران: چاپار: دبیرش.
- رستمی، مسلم (۱۳۹۱). نقش عوامل مؤثر بر پذیرش و به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در بین جوانان روستایی بر اساس نظریه نشر نوآوری راجرز. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۵۸(۳)، ۱۲۰-۱۳۸.
- صادق‌زاده‌وایقان، علی و دیگران (۱۳۹۲). *اطلاعات و جریان اطلاعات در سازمان‌ها*. تهران: نشر کتابدار.
- هیل، مایکل (۱۳۸۱). *تأثیر اطلاعات بر جامعه: بررسی ماهیت، ارزش و کاربرد اطلاعات*. ترجمه محسن نوکاریزی. تهران: چاپار.
- Du, L.V.; Thien, T.C.; My, T.V. (2000). The flow of information in the national extension system and current information needs1: Vietnam. Retrieved March 5, 2013, from [http:// www. agnet.org/library/eb/482a](http://www.agnet.org/library/eb/482a)
- Encanto, V. S. (2002). The flow of information in the national extension system and current information needs3: the Philipines. Retrieved March 5, 2013, from [http://www.agnet.org/ library/eb/482c](http://www.agnet.org/library/eb/482c)
- Jamal Uddin, Md.; Mezbah-ul-Islam, M. (2012). The flow of, and access to, information in Bangladesh: A village level case study. Retrieved February 16, 2013, from [http:// www . sciencedirect.com](http://www.sciencedirect.com)
- Lameta, K.T. (2001). The flow of information in the national extension system and current information needs2: Samoa. Retrieved March 5, 2013, from [http:// www.agnet. org/ library /eb/482b](http://www.agnet.org/library/eb/482b)
- Njenga, E. (2012). The impact of communications in the economic growth and development of Kenya. Retrieved October 6, 2013, from [http://economics .uonbi .ac. ke/ node/ 2148](http://economics.uonbi.ac.ke/node/2148)